

КАТАСТРОФАТА

Изминаха 43 години от онзи черен понеделник за двете села Миланово и Дружево.

Както всяка година, така и тази, на 1968 год., започна с посрещането й точно в 0.00 часа, с топовни гърмежи и разноцветни светлини, изпращаме старата и посрещаме Новата с пожелание за здраве, успех и берекет на всички българи, в същото време духовата музика изпълняваше националното българско „Дунавско хоро”, а милиони българи се хващаха на хорото да си потропнат от сърце.

Дните идваха един след друг и си отиваха, сякаш буйна река ги отнесе и остави далеч от нас назад в историята, в битието на отминали поколения. Но отделни случки за всеки един от нас оставаха в съзнанието му до края на земния му път.

След това всичко избледнява и се забравя от идващите след нас, и остава като митове и легенди, предавани от поколение на поколение.

А написаното, запечатаното, било на камък или хартия, е истината и не може да се отрече.

Времето, в което живеехме, беше ни объркало, и поколенията едно след друго идваха, и си отиваха, а традициите, обичаите и ритуалите, които са били изпълнявани от нашите предци /баби и дядовци/ за всеки празник, все повече и повече се забравяха. Много малко бяха тези, които символично се изпълняваха.

Съвсем накратко искам да припомня по нещо за някои от тях, за да се види каква е вината ни пред бога за случилото се.

На Св. Василий /Василов ден/ не идваха сурвакари да сурвакат по къщите хората за здраве и берекет с украсените дренови пръчки.

На Богоявление не ходехме за светена вода в църквата и попът да ни поръси за здраве, забравихме да хвърляме кръста във водата, та да видим дали ще замръзне или не.

Отмина и Св. Трифон Зарезан. На този ден освен зарязване на лозята, ставаха и големите почерпушки и напиване от някои пиячи на хубавото вино.

На Заговезни не се въртяха оратняци/оротуване/, не се люлееха варени яйца – едно или три – от децата. От следващия ден трябваше да се преустанови яденето на месо чак до Великден, а от идната неделя – и млечни храни, та да може на Великден да се комкаме и целунем божия кръст – не го изпълнявахме, бяхме го забравили.

На Тодоровден, известен като „конски Великден”, нямаше кушии /конски надбягвания/ и младите невесты не ходеха на черква и не се забавляваха, като се ритат една друга.

На Благовещение /Благовец/ децата забравиха да обикалят къщите с удряне на ръжена и машата за прогонване на змиите и гущерите, и махалата не се огласяше от виковете: „Бягайте, змии и гущери, че заран е Благовец!”, а кукувицата вече е дошла и с кукането си оглася, че пролетта е дошла.

Ето го и Лазаровден – без лазарски песни, изпълнявани от момичета, някогаш обикаляйки всяка къща с песни за всекиго.

На Връбница /Цветница/ не ходехме на църква за върбови клонки, с които се подкарва добитъка за здраве.

След това идва един от най-тачените и обичани празници – Великден – денят, в който почти всяко домакинство е запазило традицията „боядисване на червени яйца”. Но като не сме постили, не ходим на църква за комка /причастие/.

Следващият светъл празник е „Св. Георги Победоносец” /Гергьовден/, признат като ден на овчаря, а и ден на храбростта на Българската армия, но традицията е забравена. Не се плетат венци от цветя, които да се поставят над вратата на кошарата или замета, където ношува добитъка. Забравихме да съберем изтичащата кръв от закланото гергьовско агне, а касапинът да постави знак на деца и възрастни по челото, бузите и носа за здраве, а домакинята да занесе съсирената кръв в мравуняка, за да се

роят животните като мравките, отказахме се да носим печеното агне на черквата за да прочете попа молитвата и помоли бога за прошка и здраве.

Няма ги големите събори на Възнесение Господно /Спасовден/ с духовата музика, която да събере цялото село на площада и да се извие хорото, нямаше и сборяни от съседните села.

На Св. Дух преди много години момите и младите жени, които са прели и тъкали през зимата губери /гуни/ и одеала, чакаха този ден да ги занесат на валевиچارя в Габровската река за овалване, като съчетаваха полезното с хубавото. На този ден е съборът на с. Оплетня, и след като оставят чергите, отиват на събора да се видят с близки и познати, и да се хванат на хорото.

На следващия празник „Св. Елисей” е съборът в с. Елисейна, същите моми и жени отиваха да си приберат „омялните” черги, като отново отиваха на събора, пак се ловяха на хорото и вечер, капнали от умора от дългия път, се прибираха в уютните си домове за сладък сън.

Премина и Св. Илия /Илинден/, той не бе забравил да пусне топовните гърмежи, да „тресне” лешниците, като даваше знак, че са готови за бране.

Всичко мина и премина, както е ставало много, много години наред. Но за нас, жителите на двете села, не беше така. Случи се на 10 –ия ден след Илинден – 12 август - 1968 година. Всичко стана за секунди.

Сутринта – 5.30 часа - беше прекрасна, лятна, топла, денят е понеделник, първият работен ден от седмицата. Всяка сутрин е имало много пътуващи, но тази сутрин са много повече от другите дни , защото има такива, които са се прибрали за почивните дни и се връщат отново обратно, където живееха и работеха.

Чакащите на спирката пътници, някои от които на висок тон, разговаряха какво са свършили през почивните дни. Други се смееха, а трети

мълчаха, умислени в своите грижи и работата, която им предстоеше да свършат за деня. Всички са добре облечени, с хубави дрехи, всеки носеше по нещо: куфарче, чанта, торби, някои с повече, други – с по-малко багаж, имаше и такива, които нищо не носеха.

И тази сутрин всеки бе тръгнал от дома си, никой от пътуващите не предвиждаше, че за някои това ще е последното излизане от скъпия дом, и когато преминаваше покрай цъфналите рози, не си откъсна едно цветенце за последно.

Тези, които не се завърнаха, не си бяха взели и последно сбогом с майка, баща, брат, сестра, деца, не знаеха, че това е последен поглед към всичко около тях и последна раздяла с най-близките.

Автобусът пристигна със закъснение от с. Дружево, с водач Петко от с. Заножане, общ. Вършец, почти всички седящи места бяха заети, повечето пътници, които се качиха от спирката в Миланово, бяха правостоящи, а от следващата спирка се качиха още и автобусът едва ги побра.

Никой от пътуващите не предполагаше, че пътят за милановци, качили се от селото, ще бъде толкова къс, само 2.5 км, а за тези от втората спирка – 1 км.

Там, до проклятата местност „Умата“, където се събират двата дола – „Мраморски“ и „Турски“.

Всичко стана за секунди, при разминаване с друго превозно средство, чу се писък, силен грохот, и всичко за минути замря в скалния сипей, от пътя до дола – около 30-40 метра. Когато някой от живите се пробуждаше от този страшен сън, започваше да помръдва с опит да се надигне, и вик за помощ, а наоколо живи и мъртви с разхвърляни вещи по сипея: обувки, чанти, дрехи, торби и други неща. Чуваш викове за помощ, плач, хъркане, стенания, смесени в едно: камъни и кръв, беше неописуема гледка. Да чуваш вик за помощ и да не можеш да помогнеш, виждаш как

кръвта изтича от човека, който е бил до теб, с който преди минути си разговарял, ще ти се това да е кошмарен сън.

Но не, това беше истина, това се случи, не беше лъжовен сън. В автобуса пътуваха около 58-60 пътници, като половината бяха правостоящи, плътно прилепнати един до друг. Като пътник правостоящ, не можах да видя нищо нито напред, нито назад, чух писък от тези, които бяха отпред, усетих главозамайване при обръщането на рейса през кабината, и силният трясък, повече нищо не помня.

Трагедията бе голяма. Всички – млади хора, в трудоспособна възраст, най-възрастната загинала жена от Миланово е Годора Младенова Топалийска, на 48 години, а най-младата – току-що завършилата училище 18-годишна Венета Цветкова Зорова.

Загиналите от Миланово са 15 човека – 12 мъже и три жени, а от Дружево – 11 човека /седем мъже и четири жени/. Общо 26 – от тях 19 мъже и 7 жени.

Най-възрастният от Дружево е Илия С. Жълтков /54 г./, а най-младата – ДанчетоИванова Кенина – на 19 години.

Осиротяха много деца и много жени останаха вдовици, които дълги години носеха черните одежди, а 31-годишният Иван Николов Червенков не дочака да види новородената си дъщеря Ива от с. Миланово.

Не по-малка бе трагедията, сполетяла и преживяла Цветана Иванова Кенина от Дружево, която сутринта изпрати мъжа си Иван и дъщеря си Данчето на пазар. В неделята, която идваше, Данчето щеше да става булка, сватба да прави, бе тръгнала с мечти каква булченска премяна да закупи и как ще изглежда като млада булка в деня на сватбата. Всички мечти занесе със себе си в черния студен гроб, не дочака неделята, невидима сила я отнесе завинаги. За майката Цветана Кенина дължа да кажа следното когато идваше на свиждане при ранените от катастрофата в болницата „Пирогов” . Въпреки голямото нещастие, което бе я сполетяло със загубата на най-близките си хора, сломена духом и физически, таеше мъката в сърцето си и сълзите в очите, сваляше черната кърпа от главата си, не ги показваше пред нас,

болните, за да не ни нанася повече мъка и болка, това бе тя – Цветана Кенина от Дружево.

Тази трагедия насесе много болка, мъка и страдания на засегнатите семейства от двете села, много от оцелелите пътници прекараха месеци в гипс за счупени ръце, крака, глави с тежки и сложни операции, и загуба от трудоспособността на ранените.

Държавата изплати между 500 и 600 хиляди лева, като за починал плати около 10000 лв. на всеки, а за ранените – по 1000 лв.

Тази масова смърт наложи в с. Миланово да се изоставят старите гробища в махала „Старо село” и открийт нови в местността „Църквище”, където е била най-старата църква, преди падането на България под турско робство.

Загиналите от Миланово са:

1.Ангел Борисов Коцов Асански	35 год.
2.Александър Богданов Петров Дафинов	35 год.
3.Васил Лилев Иванов Горчов	43 год.
4.Венета Цветкова Георгиева Зорова	18 год.
5.Димитър Ангелов Коцов Асански	43 год.
6.Димитър Младенов Маринов Ангелов	44 год.
7.Евстати Георгиев Богданов Червенков	22 год.
8.Елена Стоянова Ценова Рагева	41 год.
9.Иван Николов Иванов Червенков	31 год.
10.Никола Петров Тасков Карамелски	32 год.
11.Петър Коцев Лилев Ангелов	46 год.
12.Петър Георгиев Петков Червенков	38 год.

13.Славчо Георгиев Йорданов Бърцов	23 год.
14.Тодора Младенова Лилова Топалийска	48 год.
15.Цветко Ангелов Младенов Керефейски	45 год.
Загиналите от с. Дружево са:	
1.Данчето Иванова Кенина	19 год.
2.Еврусина Г. Младенова	24 год.
3.Иван Ангелов Манов	37 год.
4.Иван Иванов Кенин	50 год.
5.Илия С. Жлътков	54 год.
6.Милка Иванова Панчева	29 год.
7.Никола А. Тошин	28 год.
8.Петър М. Бачев	43 год.
9.Славчо Г. Христов	28 год.
10.Цветко Иванов Дулин	47 год.
11.Цветана П. Цветкова	39 год.

Изминаха вече 43 години откакто двете села дадоха толкова скъпи жертви, но на мястото няма още поставен знак, който да напомня на преминаващите пътници за случилото се в онзи трагичен ден на 1968 год. Само скалният феномен „Гюбело“ през всичките тези години стои като ням свидетел на трагедията.

През тази година се изготви паметна плоча с имената на загиналите, очаква се в скоро време да бъде поставена на подходящото място.

По времето, в което живеехме, не се разрешаваше да се дава гласност на такива трагедии, за да не се създава паника сред обществото. Само един от излизащите ежедневници в онези години в кратко съобщение написа следното: ”Край с. Миланово е станала една от най-големите автомобилни

катастрофи на Балканския полуостров по брой на жертви” и повече нито дума не се споменаваше.

Да потърсим истинската причина за станалото.

1. Понесе се мълва сред по-възрастните, че за да ни сполети тази трагедия, вината е сред нас, отказали сме се от вярата, от църквата, от нашите закрилници, покровители, от Бога, като не ходим да запалим свещички и се помолим за опрощаване на греховете ни, които имаме, и правим ежедневно. Тази причина може всеки да я възприеме, кой както иска за себе си, тя е духовна.

Другите причини, истинските, са допуснати от човешката небрежност и безотговорност:

2.а) Допускане на задрямване – малкото време, което е имал водачът на колата за нормален сън. Прибира се към 22.00 часа вечерта, поканен е на вечеря в с. Дружево, където ношува автобусът и водачът, стои докъм 23-24.00 часа през нощта, а първият курс на сутринта е в 3.00 часа, времето за сън е около 3-4 часа, много малко, след изпълнение на първия курс идва за втори на 5.00 часа и тогава става трагедията.

б) Употреба на алкохол, когато ме взеха от болницата в Своге за София, придружаващата ме сестра каза: ”Сега да видим какво ще стане с шофьора, взетата му проба показва употреба на алкохол!” - вероятно, щом е бил на вечеря, да е употребил и алкохол.

в) Идващата насреща кола при разминаването е възможно да е предизвикала излизането на автобуса от платното на пътя.

Ако шофьорът беше в нормално състояние, трябваше да спре, а не да продължава да се движи към пропастта. Ако беше спрял, можеше да има удар с идващата кола, но може би нямаше да стане тази трагедия.

От този ден нататък духът на хората беше сломен, останаха им само сълзите, мъката и болката. Животът започна да замира в двете селища.

Гражданино, Човек, ти, който се имаш за най-висшето живо същество, стоиш на най-горното стъпало, с най-силно развит ум и мозък, използвай го навреме, не допускай такива фатални, непоправими грешки!

Мъже и жени, след като сте прочели описаната трагедия от един участник в нея, преживяна и видяна от неговите очи, онези от Вас, които сте седнали зад волана на автомобила, не допускайте да стават такива трагедии, не отнемайте живота на другите, не им причинявайте болка и мъка, и те искат да изживеят своя земен път, както всеки един от нас.

Спомен – разказ

от Илия Димитров Жильов – за онзи страшен ден на 1968 год..

Денят беше понеделник, дата 12 август, около 5.30 часа сутринта.

Сутринта станах, приготвих се да пътувам, работех далече, към Нови хан и Вакарел, и не пътувах всеки ден. В събота си идвах и в понеделник сутрин заминавах, вземах си повече дрехи и ядене, но бях забравил една вещ – часовника, без който не можех. Тръгнах, ина около 200 м се сетих, повърнах се да я взема, с голямо притеснение, че ще изпусна автобуса, затова и много бързах, тичах да успея, но закъснях с около 15 минути. Но нещата не винаги се решават от земните, а от други, невидими сили, които определят битието на всеки земен, и затова те бяха наредили автобусът и той да закъснее – защото съм бил определен да участвам в тази страшна игра.

Пристигнах на спирката, имаше около 30 пътника, всичките – млади хора, пременени, радостни, повечето отиваха на работа, имаше и ученици. Автобусът пристигна от с. Дружево към 5.15 или 5.20 часа, като повечето седящи места бяха заети, всички пътници се качиха, а на следващата спирка се качиха още пътници, автобусът беше много препълнен, към 58 – 60 правостоящи и седящи. Тръгна бавно, не караше бързо, минахме първата и втората серпентина, на около 2.5 км от селото, в местността „Умата“, при „Гюбело“, с крива около 150 градуса, при разминаване с друга кола. Бях

правостоящ по средата на автобуса, до седалката, на която седеше Цветко Дулин и Милка Иванова от Дружево. Правостоящите бяхме плътно притиснати един до друг и нищо не видях.

Чух вика и писъка на двете ученички Венета Зорова и Малинка Червенкова. Не се изплаших, усетих шеметно замайване на главата, в момента, когато автобусът полита и се преобръща по дължина през кабината, всичко спря, повече не помня.

Всеки би желал такава смърт, да не усетиш нито болка, нито страх, да затвориш очи и да не се събудиш, но не и на възрастта, на която си заминаха 26 човека и при такива случаи.

След колко време съм се събудил не помня, по някое време чух писъка на Малинка Червенкова, която с такава сила викаше и плачеше: „Олеле, майко, къде си, ела ми помогни!“ Отворих очи, видях горе по ръба, на високото, наредени, сякаш подредени са войните на Аспарух, така се виждаше от ниското към високото нагоре, това бяха жителите на мах. „Ръжища“, предимно възрастни и деца.

Гласа на Венета този път не го чух. Тези, които бяха дошли да изиграят този театър, бяха я взели заедно с останалите 25.

Надигнах се и седнах, около мен чувах само хъркане, стенания и слаби викове, намирах се в сипея от камъни на около 15 метра от главния път и на четири-пет метра от средния път, близо до мен беше Цветко Дулин, от него не чух глас, и Милка Иванова, тя бе полегнала надолу с главата и хъркаше страшно без да мърда. А надолу из грамадата видях налягали хора в положение кой както бе изпаднал от автобуса и разхвърлени дрехи, обувки, чанти и др. Изпълзях с мъка до средния път, там беше старото почивало, и беше седнал Иван Лилев Червенков и още двама, но не помня кои, поседяхме малко и някой каза: „Айде да вървим!“, тръгнахме бавно надолу по пътеката, стигнахме до кривата на „Умата“. Там беше камиона на Цветан Спасов Ружин и каза: „Качвайте се!“, качих се с голяма мъка, потеглихме за болницата в Своге, там ме взеха на носилка за един от кабинетите, коридорът беше пълен с хора, всеки, който ме видеше, си закриваше очите да не ме гледат.

правостоящ по средата на автобуса, до седалката, на която седеше Цветко Дулин и Милка Иванова от Дружево. Правостоящите бяхме плътно притиснати един до друг и нищо не видях.

Чух вика и писъка на двете ученички Венета Зорова и Малинка Червенкова. Не се изплаших, усетих шеметно замайване на главата, в момента, когато автобусът полита и се преобръща по дължина през кабината, всичко спря, повече не помня.

Всеки би желал такава смърт, да не усетиш нито болка, нито страх, да затвориш очи и да не се събудиш, но не и на възрастта, на която си заминаха 26 човека и при такива случаи.

След колко време съм се събудил не помня, по някое време чух писъка на Малинка Червенкова, която с такава сила викаше и плачеше: „Олеле, майко, къде си, ела ми помогни!“ Отворих очи, видях горе по ръба, на високото, наредени, сякаш подредени са войните на Аспарух, така се виждаше от ниското към високото нагоре, това бяха жителите на мах. „Ръжища“, предимно възрастни и деца.

Гласа на Венета този път не го чух. Тези, които бяха дошли да изиграят този театър, бяха я взели заедно с останалите 25.

Надигнах се и седнах, около мен чувах само хъркане, стенания и слаби викове, намирах се в сипея от камъни на около 15 метра от главния път и на четири-пет метра от средния път, близо до мен беше Цветко Дулин, от него не чух глас, и Милка Иванова, тя бе полегнала надолу с главата и хъркаше страшно без да мърда. А надолу из грамадата видях налягали хора в положение кой както бе изпаднал от автобуса и разхвърлени дрехи, обувки, чанти и др. Изпълзях с мъка до средния път, там беше старото почивало, и беше седнал Иван Лилев Червенков и още двама, но не помня кои, поседяхме малко и някой каза: „Айде да вървим!“, тръгнахме бавно надолу по пътеката, стигнахме до кривата на „Умата“. Там беше камиона на Цветан Спасов Ружин и каза: „Качвайте се!“, качих се с голяма мъка, потеглихме за болницата в Своге, там ме взеха на носилка за един от кабинетите, коридорът беше пълен с хора, всеки, който ме видеше, си закриваше очите да не ме гледат.

Впоследствие разбрах, че лицето ми е разрязано през двете очи и носа с дълбоки рани и липсваща кожа, след малко от кабинета ме изнесоха и ме качиха на линейка за София, за болницата „Пирогов“; сестрата, която ме придружи до качването в линейката, каза: „Да видим какво ще стане с шофьора, пробата от кръвта показва алкохол.“

В „Пирогов“ ме приеха първи от пострадалите и то от двамата министри: на транспорта и на народното здраве, проведоха разговор с мен, престоях 20 дена в болницата, изрязваха кожа от едната ми ръка без упойка за да ми направят пластика на лицето, на липсващата част.

След 40 дена от катастрофата се роди втората ми дъщеря Ани. Един от божите закрилници ми е пощадил живота, за да я видя.

Това, което видях и преживях в онази далечна година 1968, го разказах и написах, онези, които желаят, да гочетат.

30.06.2011 г.

с. Миланово

Написал:

/Илия Д. Жилъв/
